

Bartoňková, Dagmar; Nechutová, Jana

"Západ - pojem a skutečnost" ve středověku a v antice

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1962, vol. 11, iss. E7, pp. 132-134

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110252>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

že se tu zachycuje celá řada dalších lexikografických děl (např. folia č. 209–363 zahrnují písmena K až X). Úkol vydat celý text Fotiova slovníku si vzalo na sebe „oddělení staré filologie“ na univerzitě v Soluni a s prací se začalo 1. dubna 1960. Nerozhodnuto zatím zůstává, zda se v novém vydání budou uvádět u každého hesla varianty všech rukopisů. Autor nás také upozorňuje na to, že v nově nalezeném díle nejsou citáty z antických autorů tak časté, jak se očekávalo (počet citovaných básníků činí 40 a prozaiků 34), nespíše proto, že tato část je nějakou kratší verzí lexika. Nezbývá než očekávat nové vydání textu Fotiova slovníku, které bude samo o sobě nejlepším svědectvím velikosti objevu profesora Politise.

Dagmar Bartoňková

A. P. Každan. *Děrevňa i gorod v Vizantiji IX–X vv.* Moskva 1960, stran 431.

Pěti Akademie věd SSSR vyšla nedávno v Moskvě obsáhlá publikace známého sovětského vědce A. P. Každana, o které se v podtitulu hovoří jako o „Nástini historie byzantského feudalismu“. V úvodě k celé práci (str. 3–20) nás autor stručně poučije o tom, jak rozdílně přistupují k dané problematice historikové buržoasní a sovětské vědci, kteří se opírají o učení historického materialismu. Velmi instruktivní je tu autorův výklad o charakteru pramenů a o těžkostech z tohoto charakteru plynoucích (autor tyto prameny rozděluje do 12 skupin).

Samotná práce se skládá ze sedmi kapitol. Kapitola první (21–56) pojednává o rozvoji obecného vlastnictví. V 2. kapitole (57–122) se autor snaží dokázat, že v Byzanci vzniká v 9.–10. století ne toliko velké vlastnictví půdy, nýbrž přímo vlastnictví feudálního typu, s takovými hospodářskými důsledky jako je např. feudální renta apod. O úloze byzantského státu v období feudalizace se hovoří v třetí kapitole (123–189). V další, čtvrté kapitole (190 až 249) se dočítáme o zvláštěostech v rozvoji byzantského řemesla a kapitola pátá (250 až 300) je věnována zbožní výrobě v tehdejší Byzanci. V předposlední kapitole se hovoří o sociální struktuře byzantského řemesla a obchodu (301–345). A konečně v závěrečné, sedmé kapitole rozebírá autor problematiku sociálních rozporů v byzantské společnosti v 9.–10. stol.

Ke knize je připojen seznam zkratk (420–422) a věcný rejstřík (423–430), sestavený P. A. Ivjanskou. Vlastní text publikace je opatřen bohatým poznámkovým aparátem.

Dagmar Bartoňková

„Západ – pojem a skutečnost“ ve středověku a v antice.

Ve dnech 19., 20. a 26. května 1959 se konala na Humboldtově univerzitě v Berlíně pod záštitou starověkého oddělení Institutu všeobecných dějin vědecká rozprava o problematice pojmu „Západ“. Toto téma je velmi aktuální, přitom však, jak ukázala diskuse na Kongresu západoevropských a amerických vědců, konaná v r. 1955 v Mohuči, není pojem Západu jasně vymezen a vědecky snad ani jednoznačně vymezen být nemůže.

V úvodním projevu ukázala prof. *Liselotte Welskopfová* na potřebu ujasnění a přesného vymezení pojmu Západ, jehož správné užití má dalekosáhlý význam nejen pro vědeckou práci, ale i pro orientaci v současném dění politickém, a to jak ve světovém měřítku, tak také – a zejména – na území obou německých států.

Dále byly proneseny referáty, jejichž přehled zde podáváme:

Bernhard Töpfer („*Das Abendland in der mittelalterlichen Geschichte*“), uvedl, že současná buržoazní literatura užívá pojmu Západ (příp. i pojmu Evropa) jako výrazu pro duchovní rozdílnost, ba protikladnost k ideové oblasti východní. Západ pokládají přívrženci tohoto pojetí za jedinou kolébkou veskeré pravé, lidské kultury; oprávněnost takovéto koncepce je ovšem přinejmenším sporná. Probíraný pojem má původ ve středověku, kdy se slova „occidens“ užívalo velmi často, zejména pro označení sféry vlivu katolické církve na rozdíl od oblasti řecko-pravoslavné. Toto rozdělení do značné míry skutečně odpovídalo existenci dvou různých duchovních světů, ovšem jen po dobu středověku, tj. tak dlouho, dokud ideovou náplň života určovala výhradně církev.

Prof. *Eduard Winter* („*Die ostslavischen Völker und das Abendland*“), ukázal, že vztah mezi východními Slovany a Západem patří mezi ty aktuální problémy, které teprve čekají na marxistické zpracování. Touto otázkou se doposud zabývali převážně historikové katolíci, kteří co nejvíce snižovali, hájící zájmy církve, východní Slovany; dře se to dodnes, např. v díle *E. Lemberga* „*Osteuropa und die Sowjetunion*“,² Salzburg 1956. Důležité je vědět, jaký byl vstup východoslovanských národů do společenství národů evropských. Koncem 10. stol. přešla celá Rus k oficiálnímu křesťanství a ve srážkách s Byzancí a s Římem se

Rusko stalo brzy třetí silou. Další nepřítel vznikl ovšem Rusku na Východě v Mongolech. To bylo zvláště výhodné pro Západ, neboť mongolské síly se soustředily na Rusko, a to vlastně zastavilo mongolský vpád do střední a západní Evropy. V závěru autor poukazuje na velký význam SSSR v dnešní době a na jeho vliv na dění nejen v Evropě, nýbrž na celém světě.

Prof. Johannes Irsmscher („Das Abendland und Byzanz“), ukazuje ve svém programovém článku zvláště na různých učebnicích na to, jak nesprávně byly dříve pojímány dějiny středověku. Jen zřídka totiž byly do této disciplíny zařazovány i dějiny říše byzantské. Opomíjení byzantských dějin, a naopak značné zdůrazňování dějin západních bylo zámerné. Tyto snahy pak využily v různé fašistické teorie a jsou stále živé v ideologii současného imperialismu. I. ukazuje na přínos Byzance a v závěru zdůrazňuje nutnost boje proti podobným pokusům i potřebu stále větší popularizace výsledků byzantologických bádání.

Prof. Paul Ratchnevsky („Zur Bedeutung des Mongolensturms“), hovoří o relativitě pojmu Západ, který byl pro Čínu ve středověku spojen s představou islámu. R. rozehrává složení obyvatelstva v Číně po mongolské invazi a zvláště se zabývá velkou skupinou cizinců, kteří přišli s Mongoly do Číny ze západu. Přes klady, vzešlé ze vzájemného kontaktu mezi Dálným Východem a Západem za doby mongolské nadvlády (rozvoj řemesla a obchodu, obohacení čínské vědy a umění — přičemž to ovšem byl Východ mnohdy netoliko stranou přijímající, ale také dávající), jeví se tato doba, a tím i doba silného pronikání západních vlivů, dobou pro Čínu neblahou.

Dr. habil. Heinrich Simon („Zum Problem der Morgenland-Abendland Antithese im Mittelalter“): Pojem křesťanské západní jednoty vzniká v době středověku na základě jednoho z hlavních konfliktů tehdejšího světa, totiž rozporu mezi islámem a křesťanstvím. Křesťanský Západ je stavěn do příkrého protikladu k islámským východním národům, stručně označovaným jednotným pojmem „Saraceni“ (Podobně Arabové nazývali všechny Evropany a nemohamedány vůbec obyvateli *dar-al-harb*, tj. oblasti války.) Středověcí Evropané byli o současném Východě velmi špatně informováni, zatím co s arabské strany nás došlo množstvím důležitých pramenů pro evropskou historii.

Peter Feist („Aus der Geschichte des Tierbezwingermotivs. Zur Bedeutung des Orients für Bildkunst des frühen und hohen Mittelalters“) se zabývá problémem vlivu východního umění na rozvoj umění evropského; konstatuje, že této otázce nebylo doposud věnováno dosti pozornosti (např. v knize Kurta Baucha „Abendländische Kunst“, Düsseldorf 1952, jejíž autor je typickým zástupcem nositelů pozdně buržoazního názoru na Západ). F. přináší ve své stati několik kritických poznámek k této publikaci. — Vliv uměleckých děl starého Východu na středověké výtvarnictví západní se s úspěchem pokouší dokázat srovnáním vyobrazení s motivem krotitele zvířat, otištěných v příloze článku.

Marie Simonová („Die Anschauungen der Antike vom Morgenland“) dochází na základě rozboru řeckých termínů *ανατολαι*, *ανατολικός*, *βόρβοαι*, *εικελον* a latinských termínů „orientis“, „orientalis“ k závěru, že kořeny vztahu Západu k Východu je možno hledat již v antickém světě. Zatím co termínem *εικελον* se označovaly jen věci nejlepší a nejvybranější, bylo všechno cizí, barbarské, vztahující se často zejména k Blízkému Východu, chápáno jako méněcenné, i když leckdy i jako velmi svérázné a nekažené, takže tu můžeme pozorovat sklony k jistému romantizování a idealizování.

L. Welskopflová („Zum Begriff eines antiken Abendlandes heute“), formuluje námítky vycházející z rozporů, které se objevily v názorech západních badatelů na otázku zjednodušeného a idealizovaného obrazu „antického Západu“, který jako by se organicky rozvíjel až do současnosti. Na základě historických faktů kritizuje autorka elápání Západu jako světa, který se zrodil ze svobodné řecké polis a byl v protikladu k „nesvobodnému“ a „temnému“ Východu. Zdůrazňuje, že tzv. vyšší kultury vznikly především ve starém Orientě. V řecké, helénistické a římské společnosti se sice uskutečnily nové vývojové stupně, avšak všly na základě a v souvislosti s již existujícími tradicemi: místo rozvoje se jen dočasně užilo. Národy a státy dřívejší západoirmské, později feudální západoevropské římskokatolické kultury a na nich závislé oblasti, se však začaly zejména od 16. stol. rychle rozvíjet a vybojovaly si tak přední postavení v Evropě. Přitom se zde brzy přeměnily feudální společenské vztahy ve vztahy kapitalistické. Dnes již tato historická fáze, kdy měla převahu západní Evropa, minula, úzká koncentrace se rozbila a vytvářejí se nové formy společenského života. Skutečné kulturní hodnoty minulosti se přitom mohou i v těchto formách rozvíjet a rozšiřovat.

Francois M. Claessens Brusel („L'art de l'Occident dans le cadre de l'art mondial“), podrobuje kritice velmi rozšířený názor, jenž uznává za pravé umění jen umění evropské a přeceňuje funkci oblasti řecké jako centra evropské kultury. Ježto nám dnešní stav bádání

o umělecké tvorbě (např. všestranné vybavení muzejních sbírek) odkrývá daleko širší souvislosti teritoriální i chronologické, jsme přiváděni k poznání, že omezená koncepce evropského umění je nevědecká, neboť neodpovídá historické skutečnosti a dokonce brání správně posuzovat umění současně.

Po těchto referátech se diskutovalo o jednotlivých speciálních problémech a konečně o otázce, můžeme-li používat termínu Západ jako zeměpisné nebo etnografické kategorie a v jakých historických souvislostech máme toto slovo pojímat.

Nakonec přednesl na přání přítomných prof. Fr. Altheim svůj referát o konci římské koloniální říše („*Das Ende des Römischen Kolonialreiches*“), v němž se pokusil o novou charakteristiku obloubí Augustova principátu a ukázal, jak se v dějinách Říma střídaly epochy vzestupů a krizí, přičemž každá, byť překonaná krize, je dalším krokem ke konečnému zániku.

D. Bartoňková—J. Nechutová

John Chadwick, Linear B — Die Entzifferung der mykenischen Schrift, übers. von H. Mühlstein, Göttingen 1959, stran 188.

Populárně orientovaná práce J. Chadwicka o rozluštění lineárního písma B, která vyšla v r. 1958 v Cambridge University Press pod názvem *The Decipherment of Linear B* (srov. naši recenzi v SPFFBU E 5 (1960), 131—132), byla již od té doby přeložena do řady jazyků. O Mühlsteinově překladu do němčiny se tu zmiňujeme proto, že je k němu připojen — jakožto k prvnímu překladu této knihy vůbec — Chadwickův dodatek s několika důležitými novými informacemi (str. 168—175). Především tu nacházíme důležitou zprávu o významné tabulce, která byla nalezena na jaře 1958 v Mykénách. Text tohoto dokumentu obsahuje přes dvacet — patrně ženských — osobních jmen, mezi nimiž vynikají zejména dvě, totiž výrazy a-re-ka-sa-da-ra (= *Aleksandra*?) a te-o-do-ra (= *Theodora*?). Chadwick se v této souvislosti právem táže, jak velká je pravděpodobnost, že by se v případě, že by bylo Ventrisovo rozluštění nesprávné, bylo mohlo na tomto lineárním nápise podobat nějakým podivným řízením náhody šest vedle sebe jdoucích znaků zrovna řeckému jménu Alexandra; že jde na tomto dokumentu s velkou pravděpodobností opravdu o ženská osobní jména, na to ukazuje i ta skutečnost, že se za dvěma z oněch jmen objevuje řecké slovo pro dezeru, totiž tu-ka-te-ge (= *thugatérque* > att. *thugatér te* „a dezer“). — Zajímavé jsou také Chadwickovy informace o dalších pokrocích v rozboru textů psaných lineárním písmem A. Chadwick tu upozorňuje jednak na teorii Palmerovu, podle níž se pod tímto písmem skrývá jazyk egyptského charakteru, jednak na teorii Gordonovu, který spatřuje pod těmito texty nějaký semitský jazyk.

Antonín Bartoněk